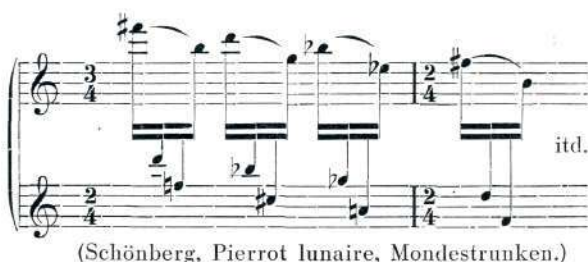

smatral, če si sledil tekstu, piccoloovo nenadno figuro, ki se *ff* in v dvaintridesetinkah požene navzgor, za šumeče trganje tkanin in svečeniške obleke! Še bolj abstraktne stvari se dajo na ta način glasbeno izraziti. Tako boš v isti skladbi razumel čisto klavirski vložek po besedah »Den Wein, den man mit Augen trinkt, giesst nachts der Mond in Wogen nieder«:

Nujno ga boš občutil kot valovanje mesečine na zemljo, in če imaš bogato fantazijo, boš čutil še kaj več, recimo neko opojno melanholijo mesečne noči itd. Ni je skoro ne abstraktne, ne konkretne stvari, ki bi ti je glasbenik na ta način ne mogel pričarati v fantazijo s primeroma enostavnimi sredstvi, ki včasih nikakor niso »posnemanje objektivne narave«, nego povsem fantazija, sugestivno posredovane predstave v območju naturalizma. Takih primerov bi iz operne in instrumentalno spremljane glasbe lahko naštel še na stotine. V to vrsto spadajo nekako tudi vodilni operni motivi, ki se dajo često razumski izločiti iz glasbenega telesa in fiksirati po svoji simboliki (prokletstvo, smrt, domotožje itd.).

(Dalje)

Opombe k Horatijevi poetiki

Anton Sovrè

Stotero teženj imajo ljudje, modruje Horatius v uvodni pesmi k prvim trem knjigam svojih poezij, stotero poti, da ustrezajo nemirnega srcá željám: sportnik si išče v dirkališkem prahu slóves in ime, politik snubi javnost, da bi mu z glasovnico pomagala do oblasti in časti: posestnik prekomorskih plantaž si polni kašče z blagoslovljenim obrodом, skromni kmetič zadovoljno prekopava borno réber: trgovec se ne

plaši morskih viher, samó da mu od kupčije raste kup, častivec udobnega življenja pa sanjari v hladu in posluša šumót studenca ob čaši svetle starine: vojníku je povšeči bojni trušč in zvok fanfár, lovec si v mračnem gozdu gasi lovsko strast. A jaz — jaz pa živim daleč od hrupne vsakdanjosti, muzam veren svečenik; po svetih logih mi tiho stopa korak; vilinske zборе gledam in novo pesem si pojem.

Pesnik postavi le-tu z energično kretnjo osmim poklicem devetega nasproti: poklic lirskega pesnika. Horatiju je poleg drugih stanov tudi pesništvo posel, ki utegne dajati življenju zadostno vsebino ter je vreden ugleda in upoštevanja. To je bilo Rimcem povsem novo, zlasti še za lirsko poezijo. Bili so pretrezní praktiki, da bi bili mogli umeti táko neplodno vbadanje delomrznih postopácev, kot so uboge poete ljubeznivo nazivali. »Poeticae arti honos non erat,« čítamo v suhi konstataciji pri starem Katónu, »si quis in ea re studebat, grassator vocabatur.« Horatius je bil prvi, ki se je kot pevec aiolskih ritmov zavestno lotil težke naloge, da bi izpodkopal temu neupravičenemu naziranju tla. Boj je bil trd, in marsikak vzdih o »ujedljivem zobu zavisti« je čuti iz njegovih stihov. Ali pesnik je zmagal: po osemnajstih letih razočaranj in nád se mu sproži v zaključni pesmi tretje knjige Od ponosen vzklik: »Non omnis moriar, multaue pars mei vitabit Libitinam.«

V Odah prikazuje Horatius formalno dovršenost, kakršno zaman iščeš pri ostalih rimskih lirikih. Ž njimi je dvignil svoje ime za vse čase nad temó pozabljenja. In vendar se nam v Odah ne odkriva njegov pravi obraz: zakaj kljub stremljenju po izvirnosti je — tudi vsebinsko — vse preveč odvisen od grških vzorov. Ves svoj je šele v Satirah in Pismih. Tu so mu kot sad lastnih izkušenj poleg študija grške modrosti dozoreli njegovi tako prikupni praktično filozofski nazori o življenju. Kot z odra ti gleda na gomazeče vrve nje svetá pod seboj pa predzava zdaj z lahno ironijo, zdaj s trpkim sarkazmom, nikoli pa ne s strupeno zlohotnostjo človeške navade, razvade in napake, pa še sebe samega včasih ošvrkne. On ni čemerikav godrnjač, da bi človeka mrazilo v njegovi bližini: kot zagovornik prečiščenega epikurejstva ti v lagodno mikavni obliki priporoča uživanje posvetnih dobrot po načelu »aureae mediocritatis«, ki ga čuva pred asketsko svetobežnostjo prav tako kakor pred mekužno razvratnostjo. S tem svojim modrovanjem o življenju si je napisal Horatius potni list za ves svet, vse dobe in vse narode.

V drugi knjigi Pisem se bavi pesnik zgolj s premozgavanjem slovstvenih vprašanj. Zbirka je iz časa, ko je utegnil pisec kot petdesetletnik, torej že na kraju svojega literarnega delovanja, pregledati razvojno pot svoje in rimske poezije sploh. Naravno je, da ga je le-tu mikalo ugotoviti odnose moderne do pesniškega snovanja stárejših dob. V tretjem, to je zadnjem pismu druge knjige pa razvija predvsem na osnovi Aristotelove teo-

rije svoje nazore o slovstveni umetnosti s posebnim ozirom na dramo. Pri tem ima namen, kakor se sam nazorno izraža, opravljati posel, kot streže mu ósla, ki jeklo ostri, dasi sama ne reže, z drugimi besedami, biti hoče mlajšemu rodu učitelj, kako si bogáti duhá, kod išči hraniva talentu, kaj prija okusu, kaj ne, kam vodi stremljivost, kam zmota.

Današnjemu okusu se zdi izprva nekako tuje, da je vtil Horatius rezultate svojega premišljevanja, izkustev in študija o nalogah slovstvene umetnosti v vezano besedo, pa še v obliko pisma: kajti kot tako je smatrati njegovo razpravo; saj ji je sam dal naslov *Ad Pisones* — nadpis *De arte poetica* je iz druge, kasnejše roké —, pri čemer misli prejkone izobraženega ljubitelja poezije Kalpurnija Pisóna, konzula l. 15. pr. Kr., in pa njegova sinova. Toda, da se je odločil za obliko pisma, ni čudno, ker ima — kakor sploh vse Horatijsve satire in epistule — tudi ta napótek značaj *sermonis*, to se pravi, namen lahkotno kramljajočega razgovora, a za to literarno zvrst je po antični teoriji edino pripravna posoda — pismo. Pa tudi uporaba poetične namesto prozaične forme ni za to vrsto snovi v Horatijevem času nikaka novost: predhodnika v tem sta mu bila Lucilius (*Sat. IX*) in Accius (*Didascalica* in *Pragmatica*). Sploh pa ne smemo pozabiti, da je bilo antično naziranje o odnosih snovi do oblike čisto drugačno mimo našega. S kakšnimi občutki bi mi pač prelistavali, recimo, Vebra, če bi nam serviral svoj sistem filozofije v — heksametrih, kot ga je svojim n. pr. Lucretius, kako bi nam zvenele teorije modernih zvezdoslovcev v stihih, kot obravnava svojo astronomijo Manilius, da omenim le dva poljubna zgleda izmed zastopnikov stare didaktične poezije? Neposredno pobudo za izbor stihične oblike pa je dal Horatiju grški gramatik Neoptolemos, ki je nemara v didaktični pesnitvi popularno obdelal Aristotelovo in Theophrastovo poetiko. Verjetno je namreč, da se Horatius z Aristotelovo teorijo ni seznanil neposredno, temveč prek tega njegovega popularizatorja, kakor se da sklepati po notici pesnikovega tolmača Porphyrióna, ki pravi: *Congessit praecepta Neoptolemi de arte poetica, non quidem omnia, sed eminentissima.*

Razprava je naslovljena, sem dejal, na trojico Pisonov. Le-ti so se najbrž obrnili ob kaki priliki do Horatija s prošnjo, naj jim on, ki je, ako sploh kdo, upravičen soditi o literarnih vprašanjih, razkrije zakóne pevske umetnosti. Horatius je želji ustregel: objavil je *sermo* ter ga res upotil na naslov svojih treh prijateljev, kot je razvidno iz nagovora v začetku poetike. Vendar se zdi, da je hotel s tem izvršiti le bolj akt vljudnosti, traktat pa da je namenil sploh vsem in vsakomur, ki se je ali šele mislil posvetiti poeziji ali pa je nemara že pred tem poskušal ježo na Parnas. Kjerkoli se namreč v nadaljnjem z direktno besedo obrača do kake osebe, je ta, izvzemši štiri

mesta, zgolj namišljen poslušavec, kot predstavnik vseh onih, ki so bili pesnikovega pouka bodisi željni, bodi potrebni. To dejstvo opravičuje, mislim, mojo, rekel bi, samovoljnost v slovenskem prevodu, izražajočo se v tem, da sem postavil finiranega učenca tudi na tista mesta, ki merijo v izvirniku na katerega izmed Pisonov, tako da letéh sploh ne omenjam.

Lahkotni ton literarnega pomenka, v katerem se Horatijsva poetika giblje, je vzrok, da dela na videz vtis razmrščenosti, oziroma da se zdi princip miselne razvrstitve nejasen. Ali baš v tem je značilna poteza *sermona*. Pesnik se zavestno ogiblje pedantnosti v razpredelbi in nalašč zastira prehode med poedinimi omiselji, da se vrsté dozdevno v neprisiljenem, ohlapnem zaporedju, kakor je tudi v izobraženem, estetsko kultiviranem razgovoru navada. V resnici pa je delo, kot bomo v naslednjem videli, kaj premišljeno disponirano, in sicer po takrat splošno znanih načelih retorike. Brez osnove je potemtakem domnevanje, da je navidezno skrotovičenost zakrivila potvorjena preoddaja teksta in da bi bilo treba zategadelj izvestne partije v njem premestiti. Z druge strani pa bi bilo zopet absurdno misliti, da bi poet ne bil zmogel logične razporedbe baš v razpravi, kjer tako poudarno opozarja na potrebo strunne dispozicije.

Poskusov o rešitvi razpredelbnega principa je več, med njimi v podrobno segajoči shema E. Norden (Herm. XL 481—528), ki se opira vseskozi na retorična načela. Tega se držim v svojem prevodu z malenkostnimi spremembami začasno tudi jaz, čeprav vidim, da je ponekod malce nasilno skonstruiran. Ker je razčlemba traktata bodisi za delo v šoli, bodisi za zasebni študij neobhodno potrebna, Nordenov shema pa večini le težko dostopen, ga postavim neizpremenjenega le-sem. Po Nordenu se deli razprava, in to po pravici, v dva dela, kojih prvi govori *de arte poetica*, drugi *de poeta*. Podrobna razčlenitev pa je tale:

I DE ARTE POETICA 1—294

A de partibus artis poeticae 1—130

1 de argum. tractatione et inventione 1—41

2 de dispositione 42—44

3 de elocutione 45—130

a) de verbis singulis 45—72

b) de verbis continuatis (= metris) 73—85

c) de verborum coloribus 86—130.

B de generibus artis poeticae 131—294

transitio 131—135

1 epos 136—152

2 drama 153—294

propositio 153—155

a) grške zvrsti (εἶδη) 156—250

α) tragedija in komedija 156—219

β) sátirski igrokaz 220—250

b) sinkriza grške in rimske drame 251—294

a) v obliki 251—274

β) v zvrstéh 275—294.

II DE POETA 295—476

transitio 295—305 + propositio 306—308

A de instrumentis poetae 309—332

B de officio poetae 333—346

C de perfecto poeta 347—452

D de insano poeta 452—476.

Na osnovi te dispozicije hočem podati v naslednjem jedrovit posnetek misli, poudariti in osvetliti nadalje pesnikova glavna estetska načela, obenem pa postaviti nekatera v paralelo z modernim naziranjem o stvareh slovstvene umetnosti.

I de arte poetica:

A de partibus artis poeticae: pesnitev bodi *simplex et unum* — enotna, brez motečih primesi in naveskov, ki ne sodijo v njen *εἶδος* (1—24) ter v vseh svojih delih enakomerno dognana (25—37): to zmore le, kdor se loteva nalog, ki ne presegajo njegovih zmožnosti: le takemu se posreči dober razpored in pravi jezikovni izraz (38—41): ob dobri dispoziciji stoji na slehernem mestu to, kar je baš tam potrebno (42 do 44): za učinkovito jezikovno obdelavo je treba spretnega izbora besed (45—72), ustrezajočega metra (73—85), prilagoditve besednega izraza vsebini in značaju nastopajočih oseb (86—118): snov si utegneš izposoditi ali tudi izmisliti (119 do 127), kar je vsekako težje in nevarneje mimo prvega (128—150).

B de generibus artis poeticae: prehod: pri obdelavi znanih snovi se ne drži krčevito predloge, če hočeš biti količkaj izviren (151—155): v *epos* ne skušaj zajeti preobširnega kompleksa iz mitologije, da ti sramotno ne omahne polèt (156—159): ravnaj se marveč po Homerju, ki si zastavlja na videz skromno nalogo, pa jo vendar s silo invencije ter ekonomno umerjeno obravnavo tako čudovito dovrši (140—152): *drama* zahteva za pravilno risanje značajev, da poznavaj pesnik značilne lastnosti vseh starostnih stopenj (153 do 178): za tehnično plat dramatizacije je važna pravilna podelitev na dejanje in poročilo (179 do 188): *drama* bodi ne prekratka ne predolga, *deux ex machina* nastopaj le, če je višja sila za razplet res nujno potrebna, dialog se pleti kvečjemu med tremi osebami (189—192): važen faktor v drami je zbor, ki pospešuj kakor samostojen igravec potek dejanja (193—201): zbor je zaradi izrodov v glasbi na žalost mnogo trpel (202—219): satirski igrokaz tvori osrednjo zvrst med tragedijo in komedijo, zbog tega zahteva posebno pažnjo v tehniki, zlasti pa v dikciji, da ne pade v burleskno robotost glume (220—250): dramatski verz je jamb-ski trimeter (251—258), ki pa so ga rimski dramatik v svoji malomarnosti ali nevednosti in pa zbog nekritične samodovoljnosti občinstva dogrdla zmaličili (259—269): edino sredstvo proti temu zlu je neprestan študij in posnemanje klasičnih grških

vzorov (270—274): rimski pesniki so prevzeli sicer vse vrste grške dramske umetnosti (275 do 284) in poskusili celo samostojno obdelovati domače snovi, toda grešili so s formalno mahedravostjo (285—289): zato bodi pa mlajši pesniški rod glede tega tem skrbnejši (290—294).

II de poeta:

A de instrumentis poetae: prehod: Demokritova trditev, da je genialnosti svojstvena večja ali manjša ekstravagantnost, daje puhloglavim pesnikavtom povod za prismuknjeno izprevračanje svoje zunanosti (295—305): mi pa ostanimo rajši trezni ter se ozrimo po resničnih pogojih za pesniško ustvarjanje (306—308): predvsem je pesniku potrebna življenjska modrost (309), do katere mu pomore med drugim resen študij filozofije; ta mu zbudi stremljenje po npravstvenih idealih, le-ti zopet mu omogočajo ustvarjanje tehtovitih slovstvenih del, ki učinkujejo po svojem jedrenem zadržaju kljub morebitni formalni pomanjkljivosti mnogo globlje nego oblikovno sicer dovršena, po vsebini pa opuhla pesnitev (310—322): oboje, idealno stremljenje in čut za oblikovno lepoto družijo v sebi Grki, v tem ko se Rimec že od mladih nog zavaja v materializem (323—332).

B de officio poetae: poezija ima dva smotra: pouk in zabavo, a najboljše ravna pesnik, ki družji oboje: omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci (333—346).

C de perfecto poeta: nič ni na svetu popolno, tudi nobena pesnitev ne; toda malenkostni nedostatki so odpustljivi, obsodbe vredne so le take napake, ki odkrivajo piščevo splošno nesposobnost (347—360): pesnitev bodi kakor likovna umetnina, ki vzdrži po ponovnem študiju v ostri luči tudi najrigorozejšo kritiko (361—365): vedi, mladi poet, da v vsakem drugem stanu zadostuje povprečnost, le v poeziji ne (366—378): nikdo se ne kaže s produkcijami pred občinstvom, če jim ni kos; na Parnás pa se ti rine že sleherni šušmar (379—384): imej še tako razvit okus, zmerom je dobro, če izročaš svoje proizvode pred izdajo izkušnim in estetsko izobraženim presojevalcem v oceno, in še potem jih drži *nonum in annum* v predalu, da se utegneš postaviti po času za objektivno presojo v zadostno razdaljo do nje (385—390): zakaj poezija ima tako slavno preteklost in izvršuje tako odlične naloge, da ti zanjo ni treba biti žal ne truda ne časa (391—407): pesniku je treba prirodnega daru, poleg tega pa tudi resnega študija; samoljubna nevednost ne vodi do cilja (408—418): čuvaj se sodbe prilizovalcev, ki te hvalijo zgolj zato, ker pričakujejo od tebe koristi (419—433): pravi prijatelj ti svojo sodbo odkrito pove, in to je tvojemu razvoju le v prid (434—452).

D de insano poeta: kako smešna karikatura v primeri z oblagodarjenim pesnikom je prismojeno, vase zaljubljeno in nevedno pesmarčje; celo deca se mu roga, in vse, učeno in neuko beži pred njim kakor pred medvedom, ki prilomasti iz zverinjaka (453—476). (Dalje)